

“Kristobal Kolon”, Nafarroako IVn Karlos erregearen semea izan ete zan?”

SARRERA:

Orain, zergaitik ekarten ote dogu ikusi leiken argitara Nafarroako IVn Karlosen bizitza eta Kolondar Kristobalen bizitza, “bere seme” lez ?:

-Gure Euskal Nafarkide Lordatar Trini, asarre, samindu edo erresuminduta⁽¹⁾ dagoelako espainiar edestilariak, Euskalerrri edo ta Nafarroaren edestiagaz egiten dabezan ostonketaren alegiñakaz.

-Niretzat egiten daben ostonketa au ez da lenengoa, San Millan de la Kogollako lekaietxearen gela illun baten ikusita daukazelako ainbat Nafar errege ta erregeñaren illobi eder, Errioxako euren lekuetatik kenduta, an iñork ez egiezan ikusi.

-Danok dakigu, 1.789an Frantziko iraultzaren bidetik, eta bere ondorioz 1.812ko urtean Kadizeko gortetatik espainiar esku-bitarrak Europako liberalaren laguntzagaz peninsula onetan, “katolikotasuna” aberri lez ezarri gure dabela, berezko erri ta errigizartekoak daukaguzan eskubide guztien gaiñetik.

-Eta milla urte askotako bereztasunean bizi garan Euskera bidez Euskaldunduta, aditz mugan Euskalerrria edo ta Euskadiko Aberri lez bezela erdi ugarte onen mapatik, xabarrotu, ezabatu, aienatu edo ta ezereztu gure gaituezala.

-Eta zelan betidanik gizarteko antolakuntza lez Demokrazizko askatasunean daukaguzan Batzarrak, orain 1.200 urte, zelan beartuta aukeratu bear genduzan Jaun erregeen irudiak epaikari demokratiko lez, ez dabezela argitu gure nai, euren norkerizko asmakuntzan danontzat ezarri gure daben “Nacional Katolicismoaren” guzurra, berez, danok ikusi genuen argitan geratu leikelako.

-Naita, erakusten dabena, guzur aundienetariko bat izanda, ez dautse ardura andirik emoten, zaldikatuta dagozan katolikotasunezko sasijainkotasun orrek, guzti ori parkatzen dautsoelako.

-Espainiarren katolikotasunari, badakit bost ajola jakiela, bestearen eskubideak, Frankok egin ebanagaz, argi erakusten dabelako.

-Baiña, Erromatar katolikotasunaren norkeri orrek, non galdu ote dauz danok “baita” lez oiñarrituta daukaguzan Jaungoiko Egillearen sinismenak ?.

-Argi dago, nortasunaren lorratz edo arrasto orreik, 325eko

urtean Nizeatik norkerizko sasijauntasunean asi ziranean galdu ebezala.

Ordua da, gure Izkuntzalari, Edestilari, Giza-Iztalari, Gizarteko-Iztalari⁽²⁾ eta Euskalerrriko gorpuaren bizitza antolatzeke bear direzan beste arloetako Jakintz Maixuak argi aldarrikatu egien:

“EUSKALERRI MAITAGARRI ONEK, GAI-MUNDU AU GIZARTEKO BIZITZARI ADIERAZPEN EDERRENETARIKOA EMONDAKUA DANA, MUNDU ONEN IZAR BAT IZANEZ GAIÑ, ESKUBIDE OSOKO ERRI, TA ABERRI ANDI BAT DALA, GAUR BE BERE BARNEKO IZATEAREN DIRDAIAGAZ, INGURUA, BEREN ASKATASUNAREN DEMOKRAZIZKO AITORTZAILLETASUNAGAZ ARGITZEN DAUALAKO”.

Oarketa txiki bat:

Apur bat luzeegi urtengo daust idaz lan au, emen zerrenda baten antzera esan bear dodazanak, Nafarroa, Gaztela, Aragoi eta Frantziko gorte artean, euren lurraldeko jabetasunetan, eta euren artean euki eben guzur, eriotza ta maltzuratasunezko jokoetan agertu gura dodazelako.

Erregeak euki eben senidetasuna, zelako usteltasunera eldu ziran senidetasunezko “Ekanduaren” arlo orreitan.

Eta Nortasunaren legez egin bear ebezan antolabidezko lanak, gero ta norkeri aundiagoetan jausi ziralako, aolkulari baten batek al-osokerizko sasijauntasunera bideratu ebazalako, kaizarren menperatasunetara eldu zitezen.

Bai, eta zelako baimenakin ibili ziran, bata bestearen aurka sinistu ezin diran ilketak egiten.

NAFARROAKO EDESTIAREN ZATI BAT.

IIIIn Karlosen bizi kondaira laburra:

Nafarroako IIIn Karlos Txarra esaten eutsiena, eta Frantziako IIIn Juan ona esaten jakon alaba Juanaren semea izan zan.

1.361ean Uztaillaren 22an Ybelineseko lurraldean, Mantese-ko Urian jaio zan gure IIIIn karlos au.

(1) *Asarre, Samindu edo erresuminduta = irritada, escandalizada.* (2) *Giza-Iztalari, Gizarteko-Iztalari = antropologo, sociologo.*

Baloiseko IV Feliperen emaztea Blanka alargun egon zala, eta bere izeko-amonan zanaren zainpean egonda iru urte eukezala, ziñezpean izendatu eben Nafarroako erregetzaren ondorengo lez.

1.366ko urtean joan zan lenengoz Nafarroara.

Eta 1.367ko urtean, berak zortzi urte eukezala, ordezkoa egin eben bere aitaren ostean.

1.373ko urtean eta Aita Santuaren ustego edo erabagiagaitik, Trastamaratar II In Enrike anai iltzaillearen alaba Leonorregaz antolatu eben ezkontza

1.374ko urtean, bere aitak Montpelierren euki eban jauntza joan zan ikustera.

1.375ean Loraillaren 27an, Leonorregaz ezkontzen da Gaztelaren Soriako Urian.

1.376ko urtean Soriatik urtenda, bere aita ikustera joan zan.

1.378ko urtean, Nafarroa Gaztelarrakaz gudan egonda, bere osaba Frantziko errege Vn Karlosek atxilotu eban, eta lau urtetan egon zan atxilo orreitan, arik eta guda ori amaitu ta bere osaba Vn Karlos il zan arte.

1.379ko urtean II In Karlos Nafarroako erregeak, Brionesen sinatu bear izan eban, Gaztelar eta frantzezak aurkeztu eutsoen elkargo edo ongundearen agiria, berentzat lotzagarritzkoa zana, kendu eutsoezan diru eta lurragaitik.

1.379ko urtean Gaztelako errege II In Enrike il zan eta bere ondorengo lez I Juan egin eben errege.

III In Karlosen emaztea kontuan euki bear dogu I Juanen arreba zala eta orren arremagaz koñatuak zirala III In Karlos eta I Juan.

1.382ko Abenduan III In Karlos, Nafarroara joan zan, bere lengusu VI In Karlosek Frantziko erregeak, bere osaba eta onen aita Vn Karloseguz egin eben guda orreitan kendu eutsozan lurraldeak itzulita gero.

Ata guzti, etxera eldu zanean, II In Karlos bere aita, oso gaiso, makal ta saminduta aurkitu eban Gaztelako II In Enrike eta Frantziako Vn karloseguz egin bear izan eban egiunearen gora beran, Nafarroako erregetzaren lurraldeak eta erria txiro edo beartsu itzi ebazalako.

1.383ko Urtarrillan Gaztelara joan zan bere emaztea ikustera, eta beragaz egonda gero Santiagora joan zan erromes.

1.383an Azaroaren 10ean, Juana bere lenengo alabea jaio zan.

1.383an, bere koñatu I Juaneri lagundu eutson Jijoneko ingurutasunean, eta Irailla eta Urrillako illetan lortu eban Brioneseko egiune edo elkargoaren bir-azterketa bat egitea, Urrillako 19an El Espinalen epaitu zana, berak lurralde eta diruarenaldetik oster gauza asko berrezkuratuta.

1.384ko Urtarrillan, Gaztelako erregeari laguntzen, Portugaleko gudara joan zan Nafar gudalosteakaz 9 illabete iraun ebana.

1.384an Otsailaren 16an Koinbrari, eta Jorraillaren 14tik Iraillaren 30erañ, Lisboari egineko ingurutasunezko erasotan egon zan.

Eta guda orreitan egoala, Maria bere bigarren alaba jaio zan, Soriatik Nafarroara joanda ikusten zelan egon ziran bere etxeko gauzak, oster itzulita Gaztelan kokatzeko.

1.385ko urtean, bere irugarren alaba Blanka jaio zan, urteak igarota Nafarroako I Blanka erregeña izango zana, eta batera Dn Franzes de Billaespesa artu eban bere serbitzuan.

1.385ean Epaillaren 20an VI In Karlos Frantziko errege eta bere lengusua, kendu egiten dautsoz Auñamendiko mugatik gora eukezan lurraldeak. Uztaillena oster joaten da Portugaleko gudara.

1.386an Urtarrillaren 16an Portugaleko guda izten dau, Lizarran egin ziran itun edo elkargoetara joateko. Eta Epaillaren erdian oster joaten da Portugaleko gudara.

1.386ko urte onetan bere sasiko seme Lanzelot jaio zan.

1.387ko urtean asieran Balladolizeko lurraldearen Peñafieleko Urian egoala, bere aita II In karlos il zala jakin eban, eta bereala joan zan Nafarroarantz.

1.387an Urtarrillaren 21ean naparrak erregetzaren aulkian ezarri eben.

1.388an bere koñatu Gaztelako errege I Juanek, Asturiaseko printzerria sortu eben, bere seme Enrike Lankasterko Katalinaguz ezkondu zalako omenez, andik aurrera Asturias, Leon eta Gaztelako erreñu orren errege aulkian ezartzeko, bearrezkoa zalako izenburu ori.

1.390ean Otsailaren 13an III In Karlos Nafarroako errege koroatu eben apainkeri ta anditasu guztiaguz Nafarroako gizon andi guztien artean.

Bere emazte, II In Enrike anai iltzaillearen alaba Leonor erregeña bain, atsekabe edo larritasun andietan bizi zalako, ez eban gure Nafar gortera joatea, ango osagilleak bera pozoitu gure ebalakoan, eta Gaztelako errege I Juaneguz berba eginda lortu eban alaba bi Nafarroako gortera eroatea.

1.390an Urrillaren 9an il zan Gaztelako errege I Juan III In Karlosen koñatua, eta

Juanen semea gaztea zan lez, Gaztela Leon eta Asturiaseko erreñu ori, alderdikerizko guda baten biurtu zan.

III In Karlosen emaztea borroka orretan ibili zan, eta Roako beren bizi lekua, azpikerizko toki baten biurtu zan.

1.394an Bagillaren 21eko eguna baiño ariñago, III In Karlosek bere loba Gaztelako III In Enrikeri baimena eskatu eutson bere emazte Leonor erregeña Nafarroara eroateko, eta III In Enrikeri, berari laguntza emoten ba eutson bere erreña alderdikerietaik askatzeko erantzunda.

III In Enrikeri Roa inguratu eta atxilotu eban Leonor erregeña arik eta berak antolakuntzak egiñ arte Leonor Nafarroara bialtzeko.

1.394an Abenduaren 7an, gero Nafarroako erregeña izango zan I Dª Blankaren izenagaz, 9 urte eukezala, Nafarroako gortera joa zan.

1.394ko urtean jaio zan III In Karlosek euki eben bigarren sasisemea D. Godofre.

1.395ko Epaillan Nafarroako III In Karlosek, Gaztelako III In Enrikeri ziñez itz emon ondoren, berak Leonor erregeñari ez eutsola kalterik egingo atxilotasuneguz, ez zauri edo ez eta il egingo ebenik, joan ziran Leonor eta alaba bi Nafarroako gortera.

Eta Jorraillan danak joan ziran Ujuera erromes.

1.395an Azaroaren 6an Leonor erregeña len bera pozoitzeko

euki ebezan bildurretatik aske geratu zala eta, bere senar IIIIn Karlos ipini eban berak Gaztelako lurraldeetan euki ebazan jabetzak edo ondasunaren arduradun.

1.396ko urtean Lizarran jaio zan Isabel alabea.

1.397ko urte onetan jaio zan lenengo legezko semea, Karlosen izenagaz ezagutu zana, beren biziko epe laburrean.

1.409ko Urtean Nafarroako Blanka alargun geratu zan, bere Siziliako Martin zenar gazteagandik.

1.413an Uztaillaren askenetan il zan, Nafarroako erregetzaren erregiña izateko zan Juana, eta I Blanka ipini eben ondorengo lez.

1.415eko urtean il zan Trastamaratar Leonor IIIIn Karlosen emaztea.

1.416an Urrillaren 28an ziñezko itza artu eutsoen nafartar gortekoak erregetzaren ondorengo lez.

1.419an Abenduaren 5ean emon ziran Blankaren ezkontz-itunak, gero Aragoiko erregetzan IIIn Juan izenagaz ezagutuko zanarekin.

1.422ko Bagillan joan zan Blanka Nafarroako gortera, 1.421ean Loraillaren 29an jaiota euken bere seme IVn Karlosekin.

1.423an Urtarrillaren 20an, IIIIn Karlosek Bianako Printzerria sortu eban bere billoba IVn Karlosentzat, Biana, Biasteri, Sonsierrako San Bizente, Agilar, Genebilla, Kabredo, San Pedro ta La Poblazionek euki ebezan gazteluak, eta Kanpezuko auzo ta erregetzaren Billak, Toro, Maraño, Ferrera eta Buradonek euki ebazan gazteluaren jabetasunagaz.

Iru gauza euki bear dira emen kontuan Bianako Printzerri onen sorraldia ulertzeko:

1.-Nafarroako Gortea, Frantziko gortera begitzen ebalu geiago, Gaztelakoari begitu baiño, alde andia egon zalako, jakintza, arte ederrean eta bizi-moduetan.

2.-1.388ko urtean, bere koiñatu Gaztelako I Juanek irasi ebalu Asturiaseko Printzerria bere seme Enrike Lankasterreko Katalinagaz ezkondu zanean, andik aurrera izenburu orregaz joan zitezzen Gaztelako erregetzara igoten ebezan printzeak.

3.-Bere I Blanka alabagaz ezkondata egon zan Aragoiko IIIn Juan ondo ezetzen ebalu.

4.-Nafarroako erregetza, beste erregetzaren neurri bardiñean kokatzeko, errege ta Aita Santuak eskatzen eben neurrian kokatu bear zala.

A ta guzti, IIIn Juan onegaz asten da Nafartar erreñuaren menpetasunezko bidea.

1.425ean Iraillaren 8an il zan gure IIIIn Karlos "Entzutetsu" ez izenarekin ezagutu zan errege au, eta 15 seme alaba euki ebazan.

Legezkoak: Juana, Maria, Blanka, Beatriz, Isabel, Karlos, eta Luis.

Legez kanpokoak: Lanzelot, Godofre, Juana, eta bigarren Juana, Franzez eta Juan.

Errege adikor edo ta atsegintsu onek, eder zale ta arte ederraren babeslea zan al eben guztian.

Kontu aundian euki bear doguna, IVn Karlosezenera eltzen garanean.

IVn Karlos.

Bianako Printzea eta Gandiako Duke au, Nafarroako I Blanka eta Aragoiko IIIn Juanen semea zan, eta Aitaren aldetik Fernando katolikoaren anaia.

1.421ean Loraillaren 29an Gaztelako Peñafiel errian jaio zan.

1.422ean Bagillaren 11n bere aitite IIIIn Karlosek, Olieten batzartuta egon zan gorteari aurkeztu eutson umea, errege lez artu egien bere ama I Blanka il ostean.

Nafarroako erregetzaren jabetza garrantzi andiko iru aldetik egokitzen jakon IVn Karloseri:

.-Lenengoa, bere aitite IIIIn Karlosen aldetik.

.-Bigarren, Bere aititek legezku ebana, bere alaba I Blanka il ezker, Aragoiko IIIn Juanegaz ezkontz-itunean ipini ebazan baldintzakin.

d) .-1.439an I Blanka Nafarroako erregiñak idatzita itxi ebazan azken naietan.

e) .-Eta azken Orokorrezko Foruak esaten ebana.

Eta IVn Karlos lar ona izan zalako, askeneko baldintza onegaz sartu eben anka kokote-raino, bere aita IIIn Juanek egiten eutson premiagaitik, ez zalako izan gai, bera errege lez aldarrikatzeko.

Gitxiago bere aita IIIn Juanek, D. Fradike Gaztelako almirantearen alaba Enrikeztar Juanagaz ezkondu zanean Nafarroako Gorteari ezer esan barik, IIIn Juan eskubidez Nafarroako erregetzatik kanpo geratu zalako.

IVn Karlosen atzerritasuna.

1.450-1.451eko urtetan IVn Karlos azarratuta Nafarroatik Gipuzkoara iges egiten dau, eta 1.448ko urtearen ezkerotik alargunduta, Armendaritztar Mariagaz asten da, bien bitartez bere aita IIIn Juan Gaztela aldetik borrokan ibiltzen zala.

Aita semearen arteko kirrimirria.

1.451ko urte onetan IIIn Juanek, naita bere semeagaz adiskidetu, ez eben euki borondaterik Nafarroako erregetza izteko.

Eta ordurako Nafarroa alderdikerietan bananduta egonda, IIIn Juanen alde Agramonteko jauna Nafarroako Pedro, eta Peraltako Pierres gaztea, agramontes izenagaz.

Eta IVn Karlosen alde Beaumont-tar Juan eta Luis Leriñeko kondea, benafarroako Luxetarren laguntzagaz beamontesen izenarekin, nunai agertzen ziran borrokak alderdi bi onek eraginda, Nafarroaren egoera larritasunezkoa bihurtuz.

1.451an Iraillaren 7an agertu zan alderdi bi onen arpegi ikustea gudako zelaian, IVn Karlosek laguntza eskatu eutsolako Gaztelako erregetzaren ondorengoa Enrike

zanari, eta onek beren gudalozteakaz Lizarrara joanda, itzarmen edo ongunde batera eldu zan II In Juanekin. Aragoiko II In Juan biurra zan bere gogamenetan, eta bera Nafarroako erregetzatik botateko errege- seme bi orreik bere aurka alkartu zirala gogoratu ondoren, bere emazte Enrikeztar Juana ta IV n Karlosen ugazama edo ama-ordea bialdu eban Nafarroara gobernari edo erki-jaur-lari bezala, bera bitartean laguntza- ren billa joanda.

1.451-1.453 urte bitartean Nafarroako anai-guda ta IV n Karlosen atxilotasuna.

II In Juan indar geiagorekin agertu zan, eta Aibarren garaipenduta, IV n Karlos atxilotu eban, eta Nafarroa bananduta geratu zan jaurkintz arloan, alde batetik Karlosen aldekoak, eta bestetik, II In Juanen emaztea Enrikeztar Juanak egiten ebana.

1.452an Epaillaren 10ean Enrikeztar Juana II In Juanen emazteak, Fernando semea euki eban Aragoiko lurraldeko Sos erritxoan, aitaren aldetik IV n Karlosen anaia zana, eta gero katoliko lez izendatuko ebana, 1.453an Lorailaren 20an, IV n Karlosek, Tafalla, Tudela, Mallen eta Monrroiko espetxetan ibilita, beren azkenai edo ordenua idatzi eban bere alaba Juanaren alde.

1.453an Lorailaren 23an II In Juan Aragoiko bere ordezkariak premia- tuta, Nafarroako borrokaldiak narda emoten eutsolako, IV n Karlos askatasunezko zelatan itxi eban aske Zaragoza- zatik urten ez egiteko baldintzagaz. II In Juanek askatasun orren ziurtasuna eukiteko, Beaumont- tar Luis Leringo Kondea ta bere semeak baitu ebazan.

1.455-1.456ko urte bitartean IV n Karlos Nafarroan.

1.454an Urrillaren 8an II In Juanentzat gauzak ez zirala joaten ondo ta Bakeak ziñatu bear ebazan gaztelatarrakaz, eta bere ardura guztia Nafarroan ipini eban,

1.455an IV n Karlos Beamontesen buru zala ostera asi zalako leian.

II In Juanek oraingoan ez zan ibili txan- txetan eta bere seme IV n Karlos ta alaba Blanka Karlosen aldekoa zalako, biari kendu etosezan ondorengotasuna, naita berak legez, iñor ez izan alango gauza- rik egiteko, ondorengotasunori Leonor bere alaba txikerrari emonda, Fernando katoliko anai ordearen maitagarri zana, eta Foixeko Gaztonekin ezkondata egon zana.

1.456ko urtean Foixeko Gaztonek Ipa- rraldetik erasotu eban Nafarroa eta II In Juanek egoaldetik.

1.456-1.59ko urte bitartean IV n Karlosen Italiako atzerritasuna.

1.456ko urtean IV n Karlosek iges egi- ten dau Frantzira, andik Erromara joan- da, eta askenez Napolesera, bere osaba Aragoiko V n Alfonso “Biotz Aundi” ez izenagaz esaten eutsoen, bere kutun gortean bizi izateko.

1.457an urte Loraillean, Nafarroa zatikatuta etsai-erasoan irauten eban, gorte batzuk IV n Karlos aldarrikatzen eta beste bazuk Leonor, bien bitartean Napoleseko errege Aragoiko V n Al- fonso, bakeak egin gurean bere anai II In Juan eta bere loba IV n Karlosen artean.

IV n Karlos bien bitartean, 1.444tik ezin eban bakezko bizitza eroaten asi zala, Baka- tar Brianda- ren ezkon- bideak aztuta, beste Italiar neska bategaz asten da, Aristotelesen lana itzuli eban eta be- ren jakintzaren bidez dirdaikor nabaritu zan Europaren ospatsuenetariko gorte orreitan.

1.458an Bagillaren 27an, Aragoiko V n Alfonso il zan, aita semearen arteko alde antolabidezko epaiketak amaitzeko egon zirala, eta Napoleseko erregetza bere seme II In Juanen eskuetan geratu zan, Kataluña, Balentzia, Mallorca, Zerdeña ta Siziliagaz batera.

Napoleseko gortekoak IV n Karlos gure eben errege, baiña onek ezetza emon ostean Siziliara aldatu zan, emen be eskeintza bardiña eginda.

IV n Karlos Siziliaren ugartean egon zala, parkamena eskatu eutson bere aita II In Juaneri, ordurako Kataluña ta Ara- goiko Foruai ziñ eginda egon zala, eta onek baimena emon eutson Mallorkan bizi izateko baldintzagaz.

1.459an IV n Karlosek ostera eskatzen

dautso parkamena II n Juaneri, Mallor- kako ugartera joanda.

Eta emen Mallorkan egoala asten da, guk argitu gure dogun “Kolon” en edesti au IV n Karlosen seme lez.

IV n Karlos Mallorkan egon zanean, seme bat euki ebalako “Kolon” txori baten Katalan abizena (Kolunbus) euki eban ebraitar sendi baten alaba Mar- garitagaz, 1.460ko Bagillan Felanitx errian.

Kristobal Kolonen urtea.

Lordatar Trinik esaten dauan lez, aurten da Kolonen urtea eta bera gogoratzen aipamen txiki bat egiteko eskatu eus- kun, gero urte beteko ikerlan baten, be- ren Nafar printzetasunezko senitasuna argitzeko.

Eta emoneko itza olan betetako geratu gintzazan EUSKERAZAINTZAREN aldizkarian argitaratzeko.

Euskaldunentzat, merezi dau Nafarroa- ko edesti zati au jakitea, ez Euskaldunak zeozer izateko edo bestien aurrean zeo- zegaz aurkezteko dana arrapatu gurean gabizelako. Ez !!

Gure edestia ostondu ezin nai dabizenai esateko, “Gure edestia, Gai- mundu onen gizartearen edestia dala, eta baleiteke eurena baiño Zentzun aundiagokoa”.

*Atutxa’ tar Paul
Zornotza’ n 2.011’ n Azilla’ ren 15ean*

